ZAUQ-E-TAHQEEQ
www.Zauq-e-Tahqeeq.com
editor@zauq-e-tahqeeq.com
ISSN PRINT: 2789-8776
ISSN ONLINE:2789-8784
Volume.8,Issue No.1 (2026)
(January to March)

"پہلوں دس دِتی گئی موت دا روزنامچہ" دا تجزیاتی مطالعہ

An Analytical Study of "The Chronicle of A Death Foretold"

ڈاکٹر افتخار احمد سلہری
اسسٹنٹ پروفیسر، شعبہ پنجابی، جی سی یونیورسٹی، لاہور

Dr. Iftikhar Ahmad Sulehri
Assistant Professor, Department of Punjabi, Government College University, Lahore
iftikhar.ahmad@gcu.edu.pk

Article Details
Received:
February 28, 2026
Accepted:
March 12, 2026
Online Published:
March 30, 2026

Copyright: © 2023 by the authors. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Common Attribution (CC BY) license

Abstract: The Punjabi translation of The Chronicle of a Death Foretold by Afzal Ahsan Randhawa is a significant contribution to Punjabi literary translation. Randhawa successfully preserves Gabriel Garcia Marquez's distinctive narrative style symbolic depth, and subtle irony while rendering the text into fluent, natural, and idiomatic Punjabi. His translation effectively conveys the cultural atmosphere and emotional intensity of the original work, making it accessible to Punjabi readers without compromising its literary richness. By maintaining a balance between linguistic fidelity and cultural adaptation' Randhawa demonstrates the expressive potential of the Punjabi Language and enriches its body of translated world literature.

Key words: Afzal Ahsan Randhawa, Marquez's distinctive, narrative style, atmosphere, compromising, expressive potential

ترجمہ کاری نوں ادب وچ اک اجیہی باوقار تے اہم صنف دی حیثیت حاصل اے جیہڑی وکھو وکھ زباناں، تہذیباں، ثقافتاں تے قوماں اندر پُل دا کردار ادا کردیاں ہویاں باہمی رابطے دا کارن بندی اے۔ ایہدے وچ ترجمہ کار صرف اک زبان توں دوجی زبان وچ لفظاں دی تبدیلی ای نہیں کردا سگوں اصل متن دے حقیقی مفہوم، لکھاری دے دل دی گل، خیال، جذبے، مشاہدے تے ثقافتی رنگاں دی وی اک زبان توں دوجی زبان اندر منتقلی کردا اے۔ ترجمہ پڑھیاراں نوں دنیا دی ہر زبان دے ادب، علم، فکر تے فنکاراں دے فن پاریاں توں جانو کروانداا اے۔ انج اک زبان دے ادب وچ جے چنگیاں خوبیاں ہون تاں دوجی زبان دے ادب نوں اوہ اپناون تے اپنا ادبی مقام اُچا کرن دا وی پورا پورا موقعہ ملدا اے۔ ترجمے رایں اک زبان دا ادب دوجی زبان دے ادب، اک قوم دی دی تہذیب تے اک معاشرے دیاں قدراں دوجے معاشرے دیاں قدراں دے نیڑے آوندیاں نیں۔ وکھو وکھ ڈکشنریاں تے انٹرنیٹ اُتے ترجمے دا مفہوم اِنج بیان کیتا گیا اے۔ نوراللغات وچ ترجمے دا مفہوم ایس طرح بیان کیتا گیا اے:

''ایک زبان کی لغت کو دوسری زبان میں بیان کرنا، ایک زبان سے دوسری زبان
میں بیان کیا ہوا۔''(۱)

فرہنگ آصفیہ وچ ترجمے دی تعریف اِنج کیتی گئی اے:

''ایک زبان سے دوسری زبان میں کیا ہوا اُلتھا۔''(۲)

فیروز اللغات وچ ترجمے دا مفہوم انج بیان کیتا گیا اے:

''ایک زبان سے دوسری زبان میں بیان کیا ہوا۔''(۳)

کسے اک زبان دے فن پارے وچ موجود خیالاں نوں دوجی زبان وچ ڈھالن دا عمل ترجمہ اکھواندا اے۔ فرہنگِ ادبیاتِ اردو موجب:

''ایک زبان کا مضمون دوسری زبان میں باندھنا''۔(۴)

جے ادبی حوالے نال ویکھئے تاں اسیں ترجمے دے ایس عمل نوں تخلیق دا درجہ وی دے سکنے آں کیوں جے ترجمہ کار کسے وی متن نوں ترجماندیاں ہویاں جتھے اصل متن نوں نقل کر کے پیش کردا اے اوتھے ای اوہ اپنی فہم، ذوق تے زبان دی مہارت نوں نویں رنگ وچ وی رنگدا اے۔ ترجمہ کار جیس زبان توں ترجمہ کرے اوہنوں S.T یعنی "Source Text" جد کہ جیس وچ ترجماوے اوہ T.T یعنی "Target Text" اکھواندا اے۔ سوکھے لفظاں وچ ایہہ کہہ سکنے آں پئی ترجمہ ای اجیہا عمل ہوندا اے جیہدے کارن ترجمہ کار اک زبان دے متن نوں دوجی زبان وچ ڈھالدا اے۔ تاں جے ایہنوں مطالعاتی پدھر اُتے وسعت دیندیاں ہویاں اپنی قوم تے زبان دے قاریاں توں اڈ دوجے قاریاں تیکر اپڑا کے ایہدی شہرت تے بقائے دوام وچ وادھا کیتا جا سکے۔ ترجمے وچ صرف لفظاں تے معنیاں دی ای ادلی بدلی نہیں ہوندی سگوں متن دے پورے معنے، مفہوم، سیاق تے ثقافتی پچھوکڑ نوں مکھ مڈھ رکھدیاں ہویاں دوجی زبان اندر ایس پہلی زبان دے متن یاں فن پارے نوں ترجمایا جاندا اے۔ جیس طرح سانوں ہر زبان دے ادب وچ ترجمے دی روایت ملدی اے انج ای سانوں پنجابی ادب وچ وی ترجمے دی روایت وکھالی دیندی اے جیہدے راہیں ترجمہ کاراں نے دوجی زباناں دے فن پاریاں نوں پنجابی ادب وچ ڈھال کے عالمی ادب تیکر ساڈے پڑھیاراں دی رسائی تے پہنچ نوں یقینی بنایا اے۔ پنجابی ترجمہ کاراں وچوں اک وڈاناں افضل احسن رندھاوا ہوراں دا اے۔ اوہ اک ناول کار، کہانی کار، شاعر تے ترجمہ کار دے طور تے اک وکھری تے نویکلی پچھان رکھدے نیں۔

''آپ کی تحریریں پاکستان پنجابی ادب میں لکھنے والوں کے لئے تخلیقی سمت نما کی
حیثیت رکھتی ہیں۔ آپ نے پاکستانی پنجابی ادبی زبان کا مزاج متعین کیا اور فکشن
کی نثر کے خدوخال واضح کئے۔ آپ نے پنجابی ادب میں نثر کو نئے اسالیب سے مالا
مال کیا۔ نہ صرف پنجابی زبان کی عالمی سطح پر پہچان بنانے میں آپ نے بنیادی
کردار ادا کیا بلکہ پنجابی ثقافت کی بھی تشہیر کی۔''(۵)

ایس مضمون وچ اسیں افضل احسن رندھاوا ہوراں دے ترجمے ''پہلوں دس دتی گئی موت دا روزنامچہ'' دا تنقیدی جائزہ لواں گے۔ افضل احسن رندھاوا ہوراں نے کئی عالمی لکھتاں دے پنجابی وچ ترجمے کر کے اپنی علمی گہرائی تے اپنے اُچ پدھر دے ترجمہ کار ہون دا ثبوت دتا اے۔

''آپ نے تراجم بھی کئے۔ گابریل گارشیامارکیز اور چنوا اچیبے عالمی شہرت یافتہ اور یکتہ روز گار ادیبوں کی تحریروں کو بھی پنجابی کے قالب میں ڈھالا اور کئی دوسری غیر ملکی زبانوں سے ناول ،ڈرامے اور شاعری پنجابی زبان میں ترجمہ کئے۔''(۶)

افضل احسن رندھاوادی لکھت ''پہلوں دس دتی گئی موت دا روز نامچہ ''اصل وچ لاطینی امریکی ادیب گابریل گارشیامارکیز دے جگ دُھمے نوبل انعام یافتہ ناول" "The Chronicle Of A Death Foretold داپنجابی وچ کیتا گیا ایہہ کامیاب پنجابی ترجمہ اے۔ گابریل گارشیامارکیز دا ایہہ ناول ہسپانوی زبان وچ لکھیا گیا تے فیر ہسپانوی توں ایہہ اترجمہ انگریزی وچ ہویا۔ افضل احسن رندھاوا ہوراں ایہنوں انگریزی توں پنجابی وچ ترجمایا۔ ایس بارے اوہ لکھدے نیں:

''کرانیکل آف اے ڈیتھ فور ٹولڈ ''جیہہ اترجمہ میں ''پہلوں دس دتی گئی موت دا روز نامچہ ''ناں نال کیتا ہے تے جو ایس سمے تہاڈے ہتھ وچ ہے، اوہدے نویں نکور ناول ''لو ان ٹائم آف کالرا ''توں پہلوں دا تے اوہدے دوجے ناولاں توں مگروں دا ہے۔ ایہدے متھے اُتے لکھیا ہے ''۱۹۸۲ء دے نوبل انعام جتن والے ادیب داناول ''ایہہ اوی ہسپانوی توں انگریزی وچ ترجمہ پروفیسر گریگوری رابا سانے کیتا ہے ،ایہہ ا۱۹۸۳ء وچ پیکاڈور ایڈیشن وچ پین بکس لمیٹڈ لندن ولوں چھاپیا گیا جو میرے ہتھ وچ ہے تے جیہدے توں میں ایہہ ترجمایا ہے''۔(۷)

ایس توں مگروں ترجمہ کار نے ''ناول کار بارے دو گلاں تے ناول بارے ادھی ''دے سرناویں ہیٹھ گابریل گارشیامارکیز دی حیاتی تے اوہدے علمی تے ادبی کارنامیاں بارے بھرویں گل کیتی اے تاں جے اوہ ناول پڑھن توں پہلاں ناول دے لکھاری توں جانو ہو کے ایہنوں چنگی طرح سمجھ سکن۔ ایہہ گل صفحہ نمبر ۹ توں شروع ہو کے ۱۹ تیکر چلدی اے۔ آکھیا جاندا اے کہ کامیاب ترجمہ کار اوہو ای ہوندا اے جیہڑا اپنی شہرت لئی ترجمہ کرن دے بجائے اصل لکھاری تے اوہدے سنیہے دی روح نوں ودھ توں ودھ لوکاں تیکر اپڑاون دا جتن کردا اے۔ بھاویں اوہنوں شہرت نہ وی ملے ،پر جے اوہ اصل لکھاری دا سنیہا اپڑان وچ سپھل ہو جاندا اے تاں اوہ اپنے آپ نوں علم، ادب تے ترجمہ کاری دے کھیتر وچ فاتح محسوس کردا اے۔ ایہو حقیقت وچ علم دی مٹھیاس تے ادب تے خلوص دا ناں اے۔ ڈاکٹر انعام الحق جاوید ہوریں مترجم دی ایس ذمہ داری تے فرض اُتے چانن پاندیاں ہویاں لکھدے نیں:

''ترجمہ کار دا اپنا سوچ ڈھنگ یعنی اوہ ترجمہ کیوں کر رہیا اے، اپنیاں کتاباں دی گنتری ودھان واسطے، اپنی زبان دے کسے علمی یاں ادبی کھیے نوں پورن لئی، کسے ناشر دی فرمائش تے یاں اپنے ذوق تے شوق توں مجبور ہو کے مقصد دے اعتبار نال ترجمے دی نوعیت دا بدل جانا قدرتی امر اے۔''(۹)

افضل احسن رندھاوا ہوریں ایس ناول نوں ترجماون دا مقصد انج واضح کردے نیں:

''مارکیز نوں پڑھن والے جاندے نیں پئی مارکیز نوں ترجمہ کرنا بوہت اوکھا کم اے پر میرے لئی تے ایہہ کم تخلیقی کم نالوں وی کئی گُنا اوکھا لگا ہے تے جنے

جِرتے جِنی محنت نال میں ایہنوں ترجمہ کیتا اے اونے جِرتے اونی محنت نال میں اپنا اک نواں ناول مکمل کر سکدا ساں پر اک اجیہا ناول جیہدے اُتے دنیا بھر وچ چرچا چل رہی ہے، پنجابی وچ ترجمہ کر کے پنجابی ادب اندر ترجمے دی قریب قریب خالی جھولی وچ ایہہ ناول پاوندیاں مینوں اونی ای خُشی ہو رہی ہے جِنی مینوں کوئی اپنا نواں ناول لکھ کے ہوندی"۔(۱۰)

ایس پیرا گراف توں تسیں اندازہ لا سکدے او کہ ترجمہ کار نے کنے خلوص، محنت، لگن، جدوجہد تے جان مار کے ایس ناول نوں پنجابی وچ ترجمایا اے۔ اوہنا دا مقصد اپنی رونمائی یاں شہرت حاصل کرنا ہرگز نہیں سگوں پنجابی ادب دی سیوا کاری تے اپنے پڑھیاراں نوں عالمی ادب توں جانو کروانا اے۔ ایہو کارن اے پئی افضل رندھاوا ہوراں نے ایس ترجمے راہیں جتھے پنجابی ادب دے کھیتر وچ وادھا کیتا اے اوتھے ای عالمی ادب تے پنجابی ادب وچکار ترجمہ کاری راہیں شاندار رابطہ پیدا کر کے وکھایا اے۔ ترجمہ کر دیاں ہویاں ترجمہ کار لئی ضروری ہوندا اے پئی اوہ اپنی ذات دی نفی کر کے صرف اصل متن دے لکھاری نوں نمایاں کرے۔ اوہنوں اپنے خیالات، من پسند اسلوب تے اپنی انا دی قربانی دینی پیندی اے تاں ای اوہ ترجمہ اصل متن دے نیڑے ہو پاندا اے۔ افضل احسن رندھاوا ایس مقصد وچ پورے اتر دیاں ہویاں چنگی طرح کامیاب ہوئے نیں۔ جیویں اوہناں آپ ایس ناول دے ترجمے توں پہلاں ایہہ بیان کیتا اے:

"گارشیا مارکیز اک بوہت اوکھا لکھن والا ادیب ہے۔ عجیب پرانے لفظاں نوں اوہ اوہناں دے بوہت عجیب معنیاں وچ ورتدا ہے۔ اوہ کئی کئی پیچدار، گنجلک فکریاں دا اک اک فقرہ لکھدا ہے۔ ایہو ای اوہدا سٹائل ہے جیہنوں ترجمہ کر دیاں میں سگواں رکھیا ہے۔"(۱۱)

ترجمہ کاری دے فن وچ لفظی تے آزاد ترجمہ دوواں طرح دیاں مثالاں، جواز تے ثبوت ملدے نیں۔ افضل احسن رندھاوا ہوراں نے گابریل گارشیا مارکیز دے ناول دا ترجمہ کر دیاں ہویاں کتے لفظی تے کتے بامحاورا تے آزاد ترجمہ کاری دیاں مثالاں پیش کیتیاں نیں۔ جتھے اوہناں نوں لگیا پئی آزاد ترجمہ کرنا مینوں اصل متن توں تھوڑا دور لے جاوے گا اوتھے اوہناں لفظی ترجمہ کر کے اصل متن دے مفہوم نوں ہو بہو پیش کیتا اے۔ مثال دے طور تے اوہناں ایس ناول دے سرناویں دا ترجمہ "پہلوں دس دتی گئی موت دا روزنامچہ" دی صورت وچ کیتا اے جیہڑا لفظی ترجمے دے عین مطابق اے۔ مثلاً ہُن ایہناں انگریزی اکھراں نوں وکھ کر کے پنجابی دے ترجمہ شدہ لفظاں نال ملاؤ:

روزنامچہ:　　Chronicle

موت دا:　　Of a death

پہلوں دس دتی گئی:　　Foretold

ترجمہ کار نے ایتھے ترجمہ کر دیاں ہویاں اجیہے اکھر ورتے نیں جیہڑے نہ صرف اصل متن دے مفہوم نوں ہو بہو بیان کر دے نیں سگوں پڑھیاراں نوں وی ایہدی سمجھ بوجھ تے تفہیم دے نیڑے کر دا اے۔ ناول دے نُڈھ توں پیش کر دا پیرا گراف وچ تساں ویکھیا پئی ترجمہ کار نے آکھیا اے کہ مارکیز پرانے لفظاں نوں اوہناں دے عجیب معنیاں وچ ورتدا اے۔ ایس تحریر نوں

ترجماندیاں ہویاں ترجمہ کار نے وی متبادل پرانے تے ٹھیٹھ پنجابی اوہناں لفظاں دا ور تاؤ کیتا اے جیہڑے اصل مفہوم نوں پوری طرح ادا کر دے نیں۔ مثال دے طور تے ناول دے شروع وچ ای سانتیاگو ناصر دے قتل بارے گارشیا مارکیز نے اشارہ کیتا اے۔ ایہدا ترجمہ کر دیاں ہویاں ترجمہ کار دا پہلا جملہ ویکھو:

"اوہنوں جس دیہاڑے اوہناں وڈھنا سی، سانتیاگو ناصر بشپ نوں لے کے آون
والی بیڑی نوں اُڈیکن لئی سویر دے ساڈھے پنج وجے سوں کے اُٹھیا"۔ (۱۲)

ایس پیرا گراف وچ اکھر "قتل" یاں "مارنا" ترجمہ کار نے نہیں ورتیا سگوں "وڈھنا" ورتیا اے حالانکہ ایہناں دو طریقیاں نال وی:

۱۔ اوہنوں جیس دیہاڑے اوہناں مار ناسی۔ ۲۔ اوہنوں جیس دیہاڑے اوہناں قتل کرناسی۔

اصل مفہوم ادا ہو سکدا سی پر ترجمہ کار نے صرف وڈھنا ای لفظ کیوں ورتیا اے؟ ایہدا کارن ایہہ وے پئی ایس لفظ نال اوہناں سانتیاگو ناصر دے نرے قتل دی ای خبر نہیں دتی سگوں قتل دی پوری واردات اوہدے طریقے اُتوں وی اک لفظ راہیں پر دہ چُک کے سانوں حقیقت وکھا دتی اے۔ وڈھنا لفظ نرا لفظ ای نہیں سگوں ایس خاص فنی چنائو دی عکاسی کر دا اے۔ قتل کرنا صرف رسمی تے جذباتی فکری لفظ اے جدکے ایہدے اُلٹ لفظ وڈھنا پورے طریقہ واردات تے خون دی پوری تصویر ساڈے ذہناں اندر جما کے رکھ دیندا اے پئی ایہہ قتل چھری دا اجیہے کسے طاقتور آلے نال کیتا گیا اے۔ ایہہ لفظ سخت، بے رحمانہ تے قتل دی شدت نوں ظاہر کر دا اے۔ کیوں جے ناول اندر دو بھرواں سانتیاگو ناصر دا قتل چھریاں نال کیتا اے تے خون نال لتھڑی ہوئی چھریاں دی تصویر اسیں اگے چل کے چرچ اندر وی ویکھنے آں جدوں دوویں بھرا قتل دا اعتراف کر کے پادری اگے اپنے آپ نوں پیش کر دے نیں۔ افضل احسن رندھاوا نے وڈھنا دا لفظ ورتیا اے جیہدے نال مارکیز دے سادہ تے اصل مفہوم دی ترجمانی ترجمہ کار نے پنجابی زبان وچ ترجماندیاں وی برقرار رکھی اے۔ انج لکھت اندر قتل دی شدت، مقامی رنگ تے اصل متن دا تصویری اثر تِن خوبیاں اکو واری لکھت وچ شامل ہو جاندیاں نیں جیہنوں پڑھ کے قاری نوں جھٹکا لگدا اے تے اوہ اصل متن دے مفہوم تے لکھاری دے دل دی گل تے خیالاں تیکر فوری اپڑ جاندا اے۔

دو جا ترجمے دا ایہہ اصول اے کہ ترجمہ کر دیاں ہویاں اسم معرفہ نوں ہو بہو ترجمے دا حصّہ بنایا جائے۔ اوہدے اندر کسے طرح دی وی تبدیلی نہ کیتی جاوے۔ انج نہیں پئی کوئی مذہبی جنونی کسے انگریزی فن پارے نوں دوجی زبان وچ ترجماندیاں ہویاں اوہدے پاتریاں مقامی تھاواں تے شناختاں نوں وکھو وکھ متبادل مذہبی لفظاں تے کرداراں وچ بدل دیوے۔ افضل احسن رندھاوا ہوراں ترجمہ کر دیاں ہویاں غیر جانبدارانہ انداز اپنا ندیاں ہویاں پوری ایمان داری دے نال اصل ناول دے پاتراں نوں انج ای اصلی روپ وچ اپنے پنجابی ترجمے وچ متعارف کرایا اے۔ جے اوتھے قاتلاں دے چرچ وچ قتل دے اعتراف وچ پادری اگے حاضر ہونا موجود اے تاں اوس منظر نامے نوں افضل احسن رندھاوا ہوراں مسیت، خانقاہ، مولوی یاں پیر نوں نہیں بدلیا سگوں انج ای ترجمانی کیتی اے۔

"دوویں موت دے وحشی کم توں بھجے ٹُٹے ہوئے سن۔ اوہناں دے لیڑے،
بانہواں لہو وچ بھجیاں ہوئیاں تے چہرے مُڑھکے تے جیوندے لہو دیاں پونجھیاں
نال بھرے ہوئے سن پر پادری نوں یاد سی جے اوہناں پیش ہو کے بڑی شان نال
سُٹے سن۔" (۱۳)

انگریزی تہذیب وچ سوریاں خنزیر دے گوشت دی ورتوں حدوں ودھ کیتی جاندی اے۔ جد کے اسلام وچ ایہدے حرام ہون دا واضح حکم موجود اے۔ افضل احسن رندھاوا ہوریں بھاویں مسلمان نیں تے مسلم تہذیب تے روایت نال سانجھ رکھدے نیں۔ پر ادب اپنی جغرافیائی تے مذہبی حداں توں ماورا ہوندا اے۔ ترجمہ کاری دے کھیتر وچ اتر دیاں ہویاں جدوں کسے فن پارے دا چناؤ کر لیا جائے تے فیر اوہدی فکر منظری ترجمانی ترجمہ کار اُتے اُنج ای کرنی ضروری ہوندی اے جیویں اوہدی صورت اصل متن دے وچ موجود ہوندی اے۔ تھلے دتے ہوئے پیرا گراف وچ ویکھو پئی افضل احسن رندھاوا ہوراں بنا کسے پردہ پوشی تے انحراف دے سور دے ذبح ہون دی گل براہ راست انداز وچ کیتی اے:

> ''اوس گنیا پئی اوہناں (ویاہ والیاں) چالھی (۴۰) وڈیاں تتریاں تے یاراں (۱۱) سُور پروہنیاں لئی کوہے تے ووہٹی والیاں عام لوکاں لئی چار وچھے کوہ کے بُھن کے چونک وچ رکھے۔ اوس حساب لایا پئی دو سو پنج (۲۰۵) کریٹ ولایتی سمگل ہوئی شراب دے پروہنے پی گئے تے گنے دی شراب دیاں قریب قریب دو ہزار (۲۰۰۰) بوتلاں عام لوکاں وچ پین لئی ونڈیاں گئیاں۔''(۱۴)

افضل احسن رندھاوا ہوراں نے ناول اندر پاتراں دے ناں ترجمہ کاری دے تقاضے پورے کر دیاں ہویاں انج ای رکھے نیں جیویں اوہ اصل متن وچ موجود نیں۔ اوہ جے عیسائی یاں یہودی ناواں نال موجود سن تے اوہناں نوں مسلمان کرن دا جتن اوہناں نے نہیں کیتا۔ اپنی تھاں تے ایہہ بے باکی، غیر جانبداری تے منصفانہ ترجمہ کاری دی بہت ودھیا مثال اے۔ اوہناں پاتراں وچوں کجھ دے ناں ایہہ نیں:

سانتیاگو ناصر بشپ
وکٹوریہ گزمان
اینجلاویکاریو
پبلو ویکاریو
پیڈرو ویکاریو
بیاردو سان رومان
کلوٹلڈا آرمینٹا
پادری

جے اسیں ناول دی اصل کہانی تے پنجابی وچ ترجمائی ہوئی کہانی دی گل کریئے تاں افضل احسن رندھاوا ہوراں بڑی فنی مہارت نال کہانی دی ترجمے وچ پیشکش کیتی اے۔ ایس پیشکش وچ صرف لفظی منتقلی ای نہیں سگوں مکمل ادبی حکمت عملی موجود اے۔ ایہناں کہانی وکھو وکھ واقعیاں، یاداں، پاتراں، منظر نامیاں تے گواہیاں دی روح نال اصل انگریزی کہانی دے مطابق پیش کیتی اے۔ کہانی دا مرکزی موضوع عزت دے ناں اُتے سانتیاگو ناصر دے سفاکانہ قتل نوں بنیاد بنا کے سماج اندر دندناندے ہوئے بھیانک تے غیر انسانی رویاں نوں بے نقاب کرنا اے۔ ایس واقعے بارے سجاد حیدر ہوریں اپنے وچار اِنج سانجھے کر دے نیں:

"یہ ناول پنجاب کی روایتوں کے بُہت قریب ہے۔ اس روایت میں بہن کی عزت پر جان وار دینا اپنی آن کو زندہ رکھنے کی ایک لازمی شرط ہے۔ یہ بھی اسی روایت کا حصّہ ہے کہ جہاں اپنی عزت پر حرف آئے وہاں جواں مرد بدلہ لے کر دین دنیا کے سامنے سرخ رو ہو۔ (۱۵)

قتل دی کہانی سانتیا گو ناصر دے گو انڈھ وچ ہون والی اینجلا وکاریو تے بیاردوسان رومان دے ویاہ توں شروع ہوندی اے ۔ سہاگ راتیں جدوں ایہہ دوویں اکٹھے ہوندے نیں تاں بیارووسان رومان اُتے ایہہ حقیقت کھلدی اے پئی اوہدی ووہٹی اینجلا ویکاریو کواری نہیں۔ جیہدے کارن اوہ جنسی تعلق ویاہ توں پہلاں ای کسے نال ہون دے کارن اپنی ووہٹی توں راہواں وکھ کر لیندا اے۔

اینجلا ویکاریو طلاق لے کے جدوں اپنے پیکے گھر آئوندی اے تاں اوہدی ماں تے اوہدے دو جُڑواں بھرا پیڈرو تے پبلو ویکاریو اوہدے اُتے تشدد کر کے پچھدے نیں پئی کس نے اوہدے کنوارے پن نوں تار تار کیتا اے؟ اینجلا ڈردیاں ہویاں شید اپنے اصل عاشق نوں بچان لئی اوہدی تھاں سانتیا گو ناصر داناں لیندی اے۔ اوہدے بھرا اپنی بھین دے ایس الزام دی چھان بین کیتے بنا عزت دا بدلہ لین لئی سانتیا گو ناصر نوں قتل کرن دا منتا پکاندے نیں تے اخیر اوہنوں چھریاں مار کے قتل کرن وچ کامیاب ہو جاندے نیں۔ اینجلا دے دویں بھرا سانتیا گو ناصر نوں قتل کرن توں پہلاں پورے سماج وچ اوہنوں قتل کرن دی خبر پھیلا دیندے نیں ایتھوں تیکر سانتیا گو ناصر نوں وی خط گھلدے نیں کہ اسیں تینوں قتل کرن لئی آرہے آں۔ ایس پیشگی موت یاں قتل دی اطلاع دین دے کارن ای ایس ناول دا سرناواں "پہلوں دس دتی گئی موت دا روزنامچہ" رکھیا گیا اے۔ ایس پیشگی اطلاع دا مقصد وی ایہہ سی پئی لوکاں نوں خبر دار کیتا جاوے پئی اوہ ایس بھیڑے کم توں ایہنوں روکن وچ مدد کر سکن پر افسوس کہ کلوٹلڈا آرمینتا توں اڈ پورا سماج ای سانتیا گو ناصر دے قتل تے راضی ہوندا اے تے سماج دی بے حسی ویکھ کے ویکاریو بھرا سانتیا گو ناصر نوں قتل کر کے جیل وچ ٹُر جاندے نیں۔

تِن ورھیاں مگروں اوہ جیل توں رہا ہو جاندے نیں تے اوہ اک غصیلے عرب گروہ توں بچن لئی کلیسا وچ پناہ لیندے نیں۔ اوہناں دا مئوقف اے پئی اسیں اعلانیہ قتل کیتا اے ایس لئی اسیں بے گناہ آں۔ کیوں جے قتل اوہناں نہیں سگوں سماج دی مجرمانہ خموشی نے کیتا اے۔ افضل احسن رندھاوا ہوراں نے ترجمے وچ وی کہانی نوں رپورٹاں، بیاناں تے پاتراں دیاں یاداں، منظر نامیاں تے گواہیاں نال ای اگے ٹورن دا سر بندھ کیتا اے۔ ہر پاتر گواہ وانگ بولدا اے۔ ایس ترجمہ کار نے ناول دی کہانی وچ اوہدی فنی ساخت نوں برقرار رکھیا اے۔ اوہناں کہانی نوں نرا اک زبان توں دوجی زبان وچ منتقل ای نہیں کیتا سگوں اوہدیاں ڈونگھیاں تے فنی خوبیاں نوں وی اصل متن دی طرح نمایاں کر دتا اے۔ ترجمہ کار نے "پہلوں دس دتی موت دا روزنامچہ" راہیں دسیا اے کہ جو نصیب وچ لکھیا ہوئے اوہ ہو کے رہندا اے۔ پنجابی ثقافت اندر چونکہ قسمت یا تقدیر دا شعور پہلے توں پایا جاندا اے جیہدے کارن ایس ناول دی کہانی دے موضوع اندر ہور اثر تے ڈونگھیائی دا عنصر پیدا ہو گیا اے۔ ایہدے نال ایہہ وی پئی گارشیا مارکیز دا ایہہ ناول پنجاب دی روایت دے بہت نیڑے اے۔ پنجاب وچ بھین دی عزت اُتے جان وارنا اپنی آن نوں زندہ رکھن دی اک لازمی تے بنیادی شرط سمجھیا جاندا اے۔ ایہہ وی ایس روایت دا حصہ اے پئی جتھے اپنی عزت اُتے حرف آئے اوتھے جوان مرد اپنی مردانگی دا ثبوت دیندیاں ہویاں بدلہ لے کے دووا ں جہاناں اندر سرخرو ہو جاندا اے۔ مارکیز دا لکھن دا طریقہ ذرا اوکھا تے وڈے وڈے جملیاں والا اے۔ ترجمہ کار دے ترجمے وچ وا ہو اتھاواں تے اصل متن وچ موجود لکھاری مارکیز دے اسلوب دا اندازہ ہوندا اے۔ مثال لئی ایہہ ونگی ویکھو:

"اوہنوں اوتھے اوہناں کوئی عزت والی تھاں سمجھ کے بٹھایا ہویا سی تے پر وہنے اوہدے نال ٹھیڈے کھا کھا کے لنگھدے ،اوہنوں کسے ہور دے بھلیکھے وچ اوتھوں ہلا دیندے تاں جے اوہ راہ وچوں اک لانبھے رہے تے اوہ اپنی قمیض دے آکڑے ہوئے بکرم وچ آ کڑیا، ساوی جیہی بدامی رنگ دی سخت لکڑ دی سوٹی ہتھ وچ پھڑی ،جو اوہدے منڈے اوہدے لئی ایس موقعے واسطے لیائے ہوئے سن، اپنے نیڑے گول دائرے وچ خوش کسے نویں انھے ہوئے بندے دے عجب ڈھنگ نال ہر پاسے اپنا چِٹا سر ہلاوندا، اوہناں سوالاں دے جواب دئی جاندا جو اوہنوں کسے نہیں سن پچھے تے بانہواں ہلن والے کاہلے اشاریاں دے جواب دیئی جاندا جو اوہدے ول کوئی نہیں سی کر رہیا۔"(۱۶)

ایس پیرا گراف نوں ویکھو جیہڑا اکو جملے یاں فقرے اُتے مشتمل اے۔ ایتھے تحریر دی پیشکش کر دیاں ہویاں جیہڑا لمے جملے لکھن دا طریقہ ورتیا اے اوہدے اندر اسیں گارشیا مارکیز دے اسلوب دا حقیقی، سچاتے انوکھا چہرہ ویکھ سکنے آں۔ جے منظر نگاری دی گل کریئے تاں ترجمہ کار نے بھاویں انگریزی ناول توں ترجمہ کر دیاں ہویاں منظر نگاری پیش کیتی اے۔ پر اوہدی پیشکش وچ ساڈا سماجی تے مقامی ماحول تے مانوس اکھر انج ورتے نیں پئی ترجمے وچ اکا ای اجنبیت یاں بدیسی منظر نگاری دا احساس نہیں ہوندا۔ جیویں:

"ویکاریولوک اِٹاں دیاں کندھاں تے کھجور دی چھت والے اک غریبڑے جیہے گھر وچ رہندے جیہدی چھت تے دو کو ٹھڑیاں سن جیہناں اندر جنوری وچ انڈے بچے دین لئی پکھیرو آوڑدے۔ گھر دے متھے اک تھڑی سی جو پھلاں دے گملیاں نال پوری بھری پئی سی تے اک وڈا احاطہ سی جتھے پُھلاں والے کروٹے سن تے جیہدے وچ کُکڑیاں کُھلیاں دوڑیاں پھر دیاں۔"(۱۷)

اٹاں دی کندھ ،غریبڑا گھر ،گھر دے متھے تے تھڑی تے احاطے وچ ککڑیاں دا کُھلیاں دوڑدیاں پھرنا، ایہہ سارا اوہ منظر نامہ اے جیہنوں پڑھدیاں ہویاں سانوں پنجاب دے کسے پنڈ دا نقشہ چیتے آجاندا اے۔ ترجمہ کار نے اصل متن توں ترجمہ کر دیاں ہویاں اصل کہانی تے لکھاری دے شعور نوں جوں دا توں رکھیا ای اے نالے ساڈے سامہنے پنجابی پنڈ دے کسے گھر دا نقشہ لیا کھڑا کیتا اے ۔ایہو ای تے ترجمہ کار دی وڈی خوبی اے۔ اک ہور تھاں تے ترجمہ کر دیاں ہویاں ترجمہ کار نے ساڈے پنجابی وسیب تے کلچر دی بھرویں عکاسی کر دتی اے۔

"بھراواں نوں وڈے ہو کے مرد بنن تے کُڑیاں نوں وڈیاں کر کے ویاہون لئی پالیا گیا سی۔ اوہناں نوں کشیدہ کڈھنا، مشین تے لیڑے سیون، جھالرا ں اُنن، لیڑے دھون، استری کرن، نقلی پھل بناون تے۔"(۱۸)

ایس توں اڈ ترجمے وچ اکھروی اجیہے پنجابی ورتے گئے نیں جیہڑے اصل متن نوں پنجابی ادب تے تہذیب دے ہور نیڑے کر دیندے نیں۔ افضل احسن رندھاوا ہوراں لفظالی ٹھیٹھ پنجابی ورتی اے۔ پنجابی ترجمے اندر ورتے گئے کجھ مثالی اکھر ویکھو: سُفنا، نمی نمی

،لبڑیا، وِٹھاں، بکھرو، لیڑے، ڈنگر، پھتوہی، اڑنگ، جاچ، اڈیک، ترلے، جھریٹ ماں اپنے پتر نوں سفر تے ٹور دیاں ہویاں کجھ متاں دے کے سفر دے حوالے کر دی تے آکھدی اے۔

''اوس اوہنوں چھتری لے جاون دی مت دتی پر پُتر اگوں ہتھ ہلا کے رب راکھا
آکھیا تے کمرے چوں نکل گیا۔''(۱۹)

ترجمہ کار نے گُڈ بائے یاں اللہ حافظ نہیں آکھیا سگوں پنجابی تہذیب دے موجب رب راکھا لکھیا اے جیہڑا پنجابی تہذیب تے ثقافت دی وڈی نشانی اے جیہدے اندر خلوص دی حلاوت اپنے جوبن تے موجود اے۔ کِتے کِتے ترجمہ کر دیاں ہویاں افضل احسن رندھاوا ہوراں نے معنوی پدھر اُتے اخلاقیات نوں مکھ رکھدیاں ہویاں لچک وی وکھائی اے۔ مثال دے طور تے تھلے دتے گئے ایس جملے وچ ویکھو پئی جے اوہ ''بُری ماں'' دی بجائے ''گندی ماں'' دے الفاظ متن دے مطابق ترجماندے تاں قاری دا شعور شید گالھ ول ٹُر جاندا۔ ایس لئی اوہناں لچک وکھاندیاں ہویاں ایتھے جملے نوں اِنج موڑیا اے:

''اوہ بوہت بری ماں دا پُتر اے''۔(۲۰)

مکالماتی پدھر اُتے گل کریئے تاں پاتراں دے مکالمیاں وچ پنجابی لہجہ ویکھو اوہناں کنج سما دتا اے پئی ایس پیش کردہ مثال اندر اوہناں اک پتر دے مکالمے وچ درد دے جذبیاں دی ڈونگھیائی نوں کنج بیان کیتا اے۔

''چُھری اوہدے سجے ہتھ دی تلی چوں دی ہوندی نکلی تے فیر دستے تک اوہدی
وکھی وچ گُھب گئی۔ ہر کسے اوہدی پیڑ بھری چیک سنی: او، میریئے مائے!''(۲۱)

ایتھے او میریئے مائے اندر ویکھو کیویں اک پنجابی پُتر دی پکار دادر دتے ماں نال محبت دی مٹھیاس ترجمہ کار نے پنجابی زبان راہیں بیان کیتی اے۔ ایس توں اڈوی اسلوبی پدھر تے افضل احسن رندھاوا ہوراں نے ترجمے وچ مقامی بول چال تے روزمرہ دے ورتے جان والے اکھراں نوں ورتیا اے۔

''مینوں کسے خدا دی ماری شے دی سمجھ نہیں آرہی''۔(۲۲)

ترجمہ کار نے ترجمہ کر دیاں ہویاں اوکھی لفظالی نہیں ورتی سگوں مقامی قاری نوں مکھ رکھ کے ترجمے دی پیشکش کیتی اے۔ قاری محسوس کر دا اے پئی کہ جیویں اوہ کوئی پنجابی ناول پڑھ رہیا اے۔ پنجابی محاوریاں دی جیہڑی ورتوں اوہناں ایس ترجمے وچ کیتی اے اوہ ویکھو:

''وکٹوریا گزمان نے اپنی واری تے پکے پیریں ایہہ دوٹوک جواب دتا۔''(۲۳)

ونگی لئی اک ہور مثال ویکھو:

''ایہہ دکھ والی گل سی کیوں جو میں مکھن لا کے اوہنوں جیوندے نوں ہی کھا
سکدی ساں۔''(۲۴)

ایتھے ''پکے پیریں ہونا'' محاورہ اے جیہدا مطلب مستقل مزاجی تے ''مکھن لانا'' وی محاورہ اے جیہدے معنے جھوٹھ موٹھ دی تعریف کرنا اے۔ افضل احسن رندھاوا ہوراں نے ترجمے وچ تشبیہہ دی ورتوں وی بڑے سوہنے ڈھنگ نال کیتی اے۔ جیویں:

''اوہ پتھر ہوئے پے سن''۔(۲۵)

تشبیہہ دی ورتوں دی اک ہور سوہنی مثال ویکھو۔

"اوہدیاں بانہواں نے اوہدے معدے توں دی کرینگڑی پائی اوہ کسے وچھے وانگ
ڈکرایاتے اوس اوہناں ول لک کرن داچارامار یا۔"(۲۶)

وچھے داڈکرانا پنجابی تہذیب تے پینڈورہتل دے بڑا نیڑے اے۔ایہہ تشبیہ راہیں دردی ساری حقیقت ای قاری نوں سمجھ نہیں آندی سگوں پوری تصویر اکھیاں دے سامہنے آجاندی اے۔ترجمہ کار نے سادہ رواں تے عام فہم پنجابی ایس ترجمے وچ ورتی اے۔بیانیے وچ بڑی روانی اے جیہڑی قاری نوں کہانی ول کھچ کے لے جاندی اے۔لِسانی پدھر اُتے اوہناں مقامی رنگ بھرن دی بھرویں کوشش کیتی اے جیس نال مفہوم ذرا ہور واضح ہو جاندا اے۔جتھے ترجمے وچ معنوی حوالے نال براہ راست قاری نوں سمجھنا اوکھا لگ رہیا ہوندا اے اوتھے اوہناں بریکٹ داور تائو کر کے وضاحت دین دی وی بھرویں کوشش کیتی اے۔جیویں:

"موت دے خوف نال ودھے ہوئے فوجی روز مرے نے اوہدے اندر اپنے بھرا
اُتے حکم چلاون دی عادت تے اوہدے لئی ہر فیصلہ کرن دے رجحان نوں بالغ
(پکا) کر دتا ہویا سی۔اوہ بلغم تُھکن (کھنگار سُٹن) دے اوہ مرض وچ پھدیا ہویا
فوج توں پچھانہہ مُڑیا سی۔(۲۷)

مکدی گل ایہہ وے پئی افضل احسن رندھاوا ہوراں نے ناول دے پاتراں دے مکالمیاں، جذبیاں تے ثقافتی ماحول نوں پنجابی زبان دے مزاج دے مطابق ڈھالیا اے، جیہدے نال ناول دی اثر انگیزی وچ وادھا ہوندا اے۔اوہناں دا ایہہ ترجمہ نہ صرف عالمی ادب نوں پنجابی قاری تیکر اپڑان دا اک معتبر ذریعہ اے سگوں ایہدے نال پنجابی ادب وچ ترجمہ کاری دی روایت وی پکیری ہوندی اے۔

حوالے

۱۔ مولوی نورالحسن منیر، نوراللغات، (جلد دوم)، اسلام آباد، نیشنل بک فائونڈیشن، ۱۹۵۹، ص:۲۴۳

۲۔ سید احمد دہلوی، فرہنگ آصفیہ، (جلد اوّل)، مکتبہ حسن سہیل، س۔ن)، ص:۶۰۱

۳۔ مولوی فیروزالدین، فیروزاللغات، لاہور، فیروز سنز، س۔ن، ص:۲۰۰

۴۔ ج،ع۔ واجد، فرہنگ ادبیاتِ اُردو، لاہور، ورلڈ ویو پبلشرز، ۲۰۲۱ء، ص:۵۲

5. www.tajziat.com

6. www.tajziat.com

۷۔ گارشیامارکیز۔ پہلوں دس دتی گئی موت دا روزنامچہ۔ مترجمہ افضل احسن رندھاوا، لاہور، پاکستان پنجابی ادبی بورڈ، ۱۹۹۲ء، ص:۱۶

۸۔ محمد آصف خاں، پہلی گل، پہلوں دس دتی گئی موت دا روزنامچہ۔ مترجمہ افضل احسن رندھاوا، ص:۸

۹۔ ڈاکٹر انعام الحق جاوید، پنجابی ادب دا ارتقاء، لاہور، الفیصل، ۲۰۱۵ء، ۴۷۲۔ص:۴۷۳

۱۰۔ گارشیامارکیز۔ پہلوں دس دتی گئی موت دا روزنامچہ۔ ص:۱۹

۱۱۔ ایضاً، ص:۱۹

۱۲۔ ایضاً، ص:۲۳

۱۳۔ ایضاً، ص:۶۸

۱۴۔ ایضاً، ص:۳۸

۱۵۔ سجاد حیدر، "ناول"، پنجابی زبان و ادب کی مختصر تاریخ، (مرتبہ) ڈاکٹر انعام الحق جاوید، اسلام آباد، مقتدرہ قومی زبان، ۱۹۹۷ء، ص:۲۱۷

۱۶۔ گارشیامارکیز۔ پہلوں دس دتی گئی موت داروزنامچہ۔ ص:۶۴

۱۷۔ ایضاً، ص:۶۰

۱۸۔ ایضاً، ص:۵۱

۱۹۔ ایضاً، ص:۲۸

۲۰۔ ایضاً، ص:۱۲۷

۲۱۔ ایضاً، ص:۱۳۷

۲۲۔ ایضاً، ص:۱۳۴

۲۳۔ ایضاً، ص:۳۲

۲۴۔ ایضاً، ص:۴۵

۲۵۔ ایضاً، ص:۷۳

۲۶۔ ایضاً، ص:۱۳۸

۲۷۔ ایضاً، ص:۷۹

References to Roman Script

1. Maulvi Nur al-Hasan Munir, *Nur al-Lughat*, Vol. II, Islamabad: National Book Foundation, 1959, p. 243.
2. Syed Ahmad Dehlvi, *Farhang-e-Asifiya*, Vol. I, Maktaba Hasan Suhail, n.d., p. 601.
3. Maulvi Ferozuddin, *Feroz al-Lughat*, Lahore: Ferozsons, n.d., p. 200.
4. J. A. Wajid, *Farhang-e-Adabiyat-e-Urdu*, Lahore: World View Publishers, 2021, p. 52.
5. www.tajziat.com
6. www.tajziat.com
7. Gabriel García Márquez, *Pahlon Dass Ditti Gayi Maut Da Roznamcha*, trans. Afzal Ahsan Randhawa, Lahore: Pakistan Punjabi Adabi Board, 1992, p. 16.
8. Muhammad Asif Khan, "Pehli Gal," in *Pahlon Dass Ditti Gayi Maut Da Roznamcha*, trans. Afzal Ahsan Randhawa, p. 8.
9. Dr. Inam-ul-Haq Javed, *Punjabi Adab Da Irtiqa*, Lahore: Al-Faisal, 2015, pp. 472–473.
10. Gabriel García Márquez, *Pahlon Dass Ditti Gayi Maut Da Roznamcha*, p. 19.
11. Ibid., p. 19.
12. Ibid., p. 23.
13. Ibid., p. 68.
14. Ibid., p. 38.

15. Sajjad Haider, “Novel,” in *Punjabi Zaban wa Adab Ki Mukhtasar Tarikh*, ed. Dr. Inam-ul-Haq Javed, Islamabad: Muqtadara Qaumi Zaban, 1997, p. 217.
16. Gabriel García Márquez, *Pahlon Dass Ditti Gayi Maut Da Roznamcha*, p. 64.
17. Ibid., p. 60.
18. Ibid., p. 51.
19. Ibid., p. 28.
20. Ibid., p. 127.
21. Ibid., p. 137.
22. Ibid., p. 134.
23. Ibid., p. 32.
24. Ibid., p. 45.
25. Ibid., p. 73.
26. Ibid., p. 138.
27. Ibid., p. 79.